

DE MUNTKLAPPER

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE vzw
Koninklijke Vereniging

Driemaandelijks tijdschrift

- 41 -

januari-februari-maart 2004

De uil van Athene

Zilveren tetradrachme, na 450 v.C. (Gorny & Mosch 112/4105)

Elke numismaat is ‘het uiltje van Athene’ al wel eens tegengekomen: in een museum, een muntenkabinet, een ‘antieke’ muntenverzameling, in numismatische lectuur / catalogus of als logo van een veilinghuis. Het kan ook best zijn dat ze in je broekzak zit na de terugkeer van een vakantiereis op een of ander Grieks eiland.

Wat hebben die Atheners toch met dat uiltje...?

De oudste munten die op het Attische schiereiland werden gehanteerd, de zogeheten ‘wapenmunten’, waren didrachmen en werden geslagen onder het tiranniebewind van Peisistratus (560-527 v.C.). Het waren de rijke aristocratische families die de opdrachtgevers waren voor deze ‘heraldische munten’ en daarin hun wapenschild, handelsmerk of geloofsovertuiging lieten verwerken. Een 12-tal verschillende types zijn bekend: wiel¹, amfora, Gorgonhoofd², uil, triskelis³ ... met op de keerzijde, steeds in een vierkant, een incuse⁴. De munten met een uil worden toegeschreven aan een Atheense familie; ze hadden een lokaal karakter en voor de aanmaak ervan lieten ze zich inspireren door hun handelsburen van de nabijgelegen eilandstaat Aegina. Deze laatsten namen als eerste in de regio het muntstelsel over van koning Croesos van het overzeese Lydië in Klein-Azië. Andere bronnen vermoeden dat de Panathenäische Spelen van 566 v.C. de aanleiding zijn geweest voor deze eerste Attische muntslag. Op dit sportief ontmoetingsfestival tussen verschillende delen van de Helleense wereld, zullen ongetwijfeld betalingsmiddelen nodig zijn geweest.

Verantwoordelijke uitgever : L. VERBIST, Berkelei 31, 2860 SINT-KATELIJNE-WAVER

Afgifte Kantoor Gent X P209161

'Attische blazoenmunten' 545-515 v.C. (Sear 1829 en 1834)

	Zilveren didrachme – Chalkis ⁵		Zilveren didrachme – Eretria ⁵
Vz.	Wiel met 4 spaken.	Vz.	Gorgonhoofd met uitgestoken tong.
Kz.	Vierkantige incuse, diagonale verdeling in 4 driehoeken.	Kz.	Vierkantige incuse met verdeling, panterkop in bovenste driehoek.

Toen de laatste tiran Hippias (527-510 v.C.), zoon van Peisistratus, in 510 v.C. werd verbannen en de democratie⁶ geïnstalleerd, ging Athene over tot de invoering van een nieuwe zilveren muntreeks. Het zilver hiervoor kwam uit de rijke Laurionmijnen, gelegen aan de oostkust van Attica, waar zopas een nieuwe zilverertslaag werd ontdekt. In eerste instantie wilde men het zilver verdelen onder de Atheense bevolking. Een vooruitziende Themistocles⁷ echter, met het oog op de steeds groter wordende dreiging van het machtige Perzische leger, kon de volksvergadering overtuigen om de nieuwe zilveropbrengst aan te wenden voor de aanmaak van munten en er de uitbouw van een oorlogsvloot mee te bekostigen. Omdat Attica een landbouwarde streek was, kon ook het graan, dat ingevoerd moest worden vanuit Egypte en Sicilië, hiermee betaald worden. De munten dragen nu duidelijk het opschrift van Athene: A Θ E (A – th – E) = munt van Athene.

Uitgifte van de eerste uiltjes: een zilveren tetradrachme, 510-505 v.C. (Sear 1838)

Vz.	Hoofd van Athena met Attische helm, in profiel naar rechts, terwijl het oog nog in vooraanzicht afgebeeld is, in hoog reliëf en met de juiste verhoudingen.
Kz.	In een vierkantige incuse: uil staand naar links met rechtsboven een olijftak met 3 blaadjes, het opschrift A Θ E staat in spiegelschrift links opstaand.

De nieuwe zilveren muntreeks kende 16 denominaties en werd gebaseerd op de Attische standaard. Hiermee werd vooral getracht om een nog groter deel van de Middellandse-Zeehandel naar zich toe te trekken. De zware decadrachme was een zeldzaamheid die enkel door de leiders werd gebruikt voor grote betalingen en is alleen bekend van tijdens de Perzische oorlogen. Hierbij wonnen de Atheners telkens het pleit: de slag bij Marathon in 490 v.C. en 10 jaar later de verpletterende overwinning bij Salamis. Naar aanleiding hiervan kreeg Athena op haar helm een olijfkranen van de overwinning aangemeten. De tetradrachme was de meest gebruikte munt en kwam overeen met een gemiddeld weekloon in een tijd dat de dagvergoeding om in de volksvergadering te zetelen een halve drachme, of drie obolen, bedroeg. De kleinere muntwaarden moesten dienen voor het dagelijks gebruik maar waren zo licht, minutieus klein en daarom gemakkelijk te verliezen, zodat ze voor het transport, tijdens het winkelen, vaak in de mond werden meegenomen. Nadien zouden ze worden vervangen door grotere bronzen stukken.

Een zeldzame zilveren decadrachme, in archaische stijl, 478-449 v.C. (Sear 2516)

- Vz. Athena met gekuifde helm met 3 olijfblaadjes en florale krul, aangezicht is ontsierd door een wantrouwende Perzische ‘test-cut’, op zoek naar de zilveren kern.
- Kz. Uil, staand in vooraanzicht, met gespreide vleugels, olijftwijn met 2 blaadjes en een bes, het opschrift A Θ E ligt verspreid, dit alles in een vierkante incuus.

Athena vertegenwoordigde verschillende aspecten van het Griekse religieuze denken. Volgens de mythologie was ze de dochter van de oppergod Zeus en van Metis, de wijze raadgeefster. Maar een geboorte in het godendom gebeurt natuurlijk niet zomaar: uit vrees voor een mogelijke concurrent voor de troon verslond Zeus de zwangere Metis. Het gevolg hiervan was een aanhoudende hoofdpijn waarvan Hephaistos, de goddelijke smid, hem verlostte door zijn schedel te splijten. Zie, dan komt een volwassen Athena tevoorschijn in volle wapenuitrusting: een Attische helm, borstharnas, speer en schild. Een godendochter was geboren! Zij vertegenwoordigde het type van de vechtlustige jonge vrouw met fysieke kracht en een sterke geestelijke energie. Athena werd meestal de voornaam ‘Pallas’ toegedicht, wat ‘maagd’ of ‘jong meisje’ betekent. Haar fel verweer om haar maagdelijkheid te bewaren was voor de Atheners een reden om haar als stadsgodin te nemen, als symbool voor de onneembaarheid van hun polis. Ze werd dan ook door andere steden aangeropen als verdedigster van citadels en was van alle goden de vechtlustigste en sluwste in de strijd. Kortom, een ideale godin om een beroep op te doen en als patrones aan te stellen om over de stad te waken. Haar tempel stond op de Akropolis waar zij ook de offers ontving.

Een ander mythologisch verhaal, hoe de godin aan haar stad wordt gelinkt, gaat als volgt: de goden Athena en Poseidon bekampten mekaar om de heerschappij over de stad Athene. Uiteindelijk besloot Zeus, als opperrechter, dat diegene die de mensheid het mooiste geschenk gaf, de stad zou krijgen. Poseidon, de zeegod, gooide zijn drietand in de rotsen waaruit prompt een warmwaterbron ontsproot. Uit de waterdamp kwam Poseidons geschenk voor de mensheid: het paard. De godin Pallas-Athena gooide een steentje op de grond naast de tempel van de Kariatiden. Uit het steentje ontsproot een olijfbom en de

olijf was haar geschenk. De heilige boom leverde drie onontbeerlijke zaken: schaduw, olie en olijven. Athena won het pleit en kreeg de stad. De olijf was dan ook een steunpilaar van de Atheense handel en verscheen bij op de munt. Zo kon iedereen, door alleen naar de munten te kijken, beseffen wie de machtigste handelaars waren van dit onmisbaar mediterraan exportproduct.

Vanwaar dan het uiltje? Athena was ook de personificatie van de wijsheid. De uil vloog elke avond rond de wereld en keerde terug met alle nieuws en nieuwtjes van de vorige dag. Er was geen betere manier om info te verzamelen en als godin van de wijsheid moest Athena alles weten wat er te weten viel. De uil werd haar symbool en vertegenwoordigde haar wijsheid. Zo'n patrones om de stad te verdedigen, gepaard aan zulke wijsheid... Athene voelde zich veilig en gesterkt!

Begin 5de eeuw v.C., Akropolismuseum

De uil die model heeft gestaan is de steenuil (lat. Athene noctua). Deze nachtelijke roofvogel is met een hoogte van 22 cm veruit de kleinste uil. Zijn platte kop met gefronste wenkbrauwen en de gele ogen geven het diertje een streng en wijs uitzicht. De kop kan bijna een hele cirkel ronddraaien. Hij zoekt nestgelegenheid in kleine holten, leeft vaak in de omgeving van de mens en is minder gevoelig voor verstoring dan sommige van zijn collega's. Zijn dagelijkse kost bestaat uit insecten, wormen en kleine zoogdieren. Eén worp per jaar levert een 4-tal eieren. Ze broeden in holen en geven veel nazorg aan de jonge vogels. Een steenuilechtpaar blijft elkaar het hele leven trouw en zal ook niet snel van broedplaats veranderen. De link met Athena moet dan ook worden gezocht in het feit dat deze kleine uil zich nestelde tussen de rotsen op de Akropolis, de thuisbasis van de godin der wijsheid.

Als Athene dan ook de Perzen wist te verslaan in 480 v.C. werd de hele regio verplicht om oorlogsbijdragen te betalen. Ze vonden dat ze nog aan niemand rekenschap hoefden te geven. De enorme schatkist van de voorheen opgerichte Delische Bond, een coalitie van Griekse stadstaten om een volgende Perzische invasie het hoofd te kunnen bieden, werd verplaatst van het eiland Delos binnen de eigen muren (454 v.C.). Met haar hand in deze schatkist begon Athene met de heropbouw van de, door de Perzen vernietigde, Akropolis (450 v.C.). Enorme hoeveelheden tetradrachmes werden aangemaakt om de hoge kosten van deze bouwprojecten te bekostigen. Maar toen de stad dan later ook nog de opbouw van haar leger moest verzorgen voor de nakende oorlog tegen Sparta, was het financieel bankroet nabij. Van de Griekse geschiedschrijver Thucydides weten we dat bij de aanvang van de Peloponnesische Oorlog⁸ Athene jaarlijks 600 talenten⁹ zilver ontving als bijdrage van haar bondgenoten. Een reserve van 10 x dit bedrag, 155 ton in de vorm van zilveren muntstukken, werd opgeborgen in het Parthenon, de tempel aan Athena en de schatkamer op de Akropolis.

Zilveren tetradrachme, na 450 v.C. (Gorny & Mosch 112/4107)

- Vz. Een glimlachende Athena met geornamenteerde helm en oorbel, oog nog steeds in vooraanzicht.
- Kz. Uil, staand naar rechts, met opschrift, olijftwijg en half maantje.

Sporen van deze historische gebeurtenissen zien we nu ook op de munten. Er verschijnt nu een half maantje achter de uil dat zou verwijzen naar de overwinning behaald op de Perzen: een allusie op de slag bij Salamis (480 v.C.), gewonnen in de ochtend, tijdens het laatste maankwartier. Hoewel de maan daar ook zou kunnen staan als het symbool van de nocturne uil.

Op het hoogtepunt van zijn politieke en economische macht vertrouwde de ganse antieke wereld op 'de uil', die borg stond voor de intrinsieke waarde die hij vertegenwoordigde. Een aanwijzing voor de rijkdom van de stad vinden we bij de Griekse toneelschrijver-aanklager Aristophanes die in zijn komedie 'Vogels' het gezegde hanteert 'zoals uilen brengen naar Athene'. Hij verwijst daarmee naar de onzin om iets te brengen naar een plaats waar er al genoeg van voorhanden is. Je hoeft geen zilver te brengen naar het rijke Athene of 'je neemt geen hout mee naar het bos'. Kortom, een overbodig werk.

<u>de 16 denominaties van de zilveren muntstukken</u>		<u>gewicht</u>	<u>koopkracht 4de e v.C.</u>
decadrachme	10 drachmes	43,00 g	
octadrachme	8 "	35,00	een paar schoenen
tetradrachme	4 "	17,20	amfoor (20 l) wijn
didrachme	2 "	8,60	dagloon werkleider
drachme	6 obolen	4,30	dagloon arbeider
pentobool	5 "	3,60	
tetrobool	4 "	2,88	
triobool – hemidrachme	3 "	2,15	dagloon handlanger
diobool	2 "	1,44	
trihemiobool	1½ "	1,08	
obool	½ drachme	0,72	een brood
tritartemorion	¾ obool	0,54	
hemiobool	½ "	0,36	een gerstekoek
trihemitartemorion	⅜ "	0,27	
tetartemorion	¼ "	0,18	een portie olijven
hemitetartemorion	⅛ (= bronzen chalkos)	0,09	

Vanaf 431 v.C. verkeerde Athene voortdurend in een geldverslindende oorlog en geraakte de stad in grote financiële moeilijkheden. De bondgenoten betaalden niet langer tribuut en de polis geraakte meer en meer geïsoleerd. Sparta voerde de vijandigheden nog meer op, sneed de zilveeraanvoer vanuit de rijke Laurionmijnen af en bevrijde de 20.000 aldaar werkende slaven. Het resultaat was dat er geen zilver meer naar Athene vloeide voor de aanmaak van munten. Toen dan ook nog de Atheense vloot in 413 een zware nederlaag leed voor Syracuse (Sicilië), was de miserie compleet. Van de 8 enorme gouden Nike-beelden op de Akropolis, a.h.w. de stedelijke goudreserve, werden er 7 ontmanteld (406 v.C.). Dit leverde de stad 26 ton aan goud op voor het slaan van gouden staters, maar die volstonden amper voor de dringende buitenlandse betalingen en de oprichting van een nieuwe vloot.

Onder het archontschap van Callias¹⁰, ging de stad over tot de aanmaak van noodgeld: zilverageplateerde bronzen munten die moesten dienen voor eigen lokaal gebruik. Hierdoor werd de monetaire situatie in de stad echter nog erger. Iedereen hield het

weinige goede zilvergeld bij en wilde gelijktijdig zo vlug mogelijk de slechte munten kwijt¹¹. Deze situatie duurde een 12-tal jaar totdat in 394 v.C. de Atheense admiraal Conon, na enkele briljante overwinningen, terugkeerde als de bevrijder van zijn Athene. Met schepen vol goud, afgedwongen na overwinningen op de Perzische satraap¹² Pharnabazus en door bijdragen te eisen op verschillende eilanden, keerde een zekere staat van welvaart terug. Met deze heropbloei, die zou duren tot de inval van de Macedoniërs in 322 v.C., haalden de trotse Atheners de vernederende bronzen munten uit omloop en herstalleerden de zilvermunten in hun stad.

Met de komst van de Macedoniërs, jarenlang genegeerd en vernederd door Athene, brak weer een ongelukkige periode aan voor de hautaine stad. De Atheners leden in 338 v.C. bij Charoneia een verpletterende nederlaag en werden gedwongen om een gigantische som geld te betalen die gelijk stond aan de volledige kost van de operatie. Ze moesten de democratie laten varen en een Macedonisch garnizoen toelaten binnen de vestingen van de stad. De Atheense leiders Demosthenes, Hyperides e.a. werden ter dood gebracht en de helft van de stadsbevolking in verbanning gestuurd. Het stadsatelier werd gesloten en Athene werd het recht ontzegd om nog zelf munten te slaan. De antieke wereld zou nu met Macedonische tetradrachmes van Philippus II en Alexander de Grote, geënt op de Attische standaard om de verspreiding zo groot mogelijk te houden, overspoeld worden.

De ‘Atheense uil’ had door al die jaren een grote internationale weerklank, zowel in de handel als op politiek gebied. Toen de aanvoer van deze vertrouwde munt uitbleef, gingen vreemde muntateliers, in Egypte, Perzië, Arabië en zelfs in het verre Bactrië, over tot de aanmaak van imitaties. Hierdoor trachtten ze de regionale ‘munt-flow’ op peil te houden, tot de Alexandrijnse tetradrachmes dan het muntverkeer volledig gingen beheersen.

Zilveren tetradrachme, ca 190 v.C. (Sear 2551A)

- Vz. Gehelmde Athena-Parthenon, met nu ook het oog in profiel, kijkt naar rechts.
- Kz. Uil staat naar rechts met gespreide pootjes, hoofd in vooraanzicht, links de olijftwijg met daaronder een gevleugelde bliksem, rechts opstaand A Θ E en monogram E.

De tetradrachmes in ‘nieuwe stijl’ verschenen vanaf 220 v.C. en zijn sterk verschillend van deze van de ‘oude stijl’. De ‘flan’ is groter en de munt dunner, het gewicht quasi gelijk. Deze munten lijken afgekeken van deze die in die tijd reeds in omloop waren op het Klein Aziatisch continent. Zowel Mithradates IV van Pontos, Prusias I van Bythynia als Attalos van Pergamon hanteerden reeds dit munttype. Het Athenahoofd is nu geïnspireerd door het kolossale Athenabeeld van het Parthenon, van de hand van de beeldhouwer Pheidias. Binnen een parelring draagt Athena-Parthenon nu veelal een Korinthische helm met driedubbele kuif en wordt, nu de Atheense overwinningen veraf lijken en de lauwerkrans getaand, versierd met afbeeldingen van Pegasus, griffioen¹³ of paard. De uil op de keerzijde staat op een liggende amfora. Naast het opschrift A Θ E worden er de monogrammen van

magistraten aan toegevoegd. De munten kunnen nu exact worden gedateerd vermits er uit deze periode veel meer geschriften en magistraatslijsten bewaard zijn gebleven. Op de amfora verschenen er 12 verschillende letters, van A – M, die overeenkomen met 12 ambtelijke periodes van het burgerjaar waarin de munt werd geslagen. De letters onder de amfora verwijzen dan weer naar de ‘officinae’ in het muntatelier, met in het veld vaak ook nog een symbool, dit alles binnen een olijfkrans. De munt is dan eigenlijk ook een ‘Stephanofoor’ of kransdrager.

De inname en verwoesting van de stad door de Romein Sulla in 86 v.C. bracht een definitief einde aan de welvaart van het hellenistische Athene. Het stedelijk muntatelier mocht voor een lokale circulatie dan nog enkel bronzen munten slaan onder auspiciën van de Romeinse bezetter. Kort daarna overspoelde de zilveren denarius van Rome het mediterrane muntlandschap.

Zilveren tetradrachme ‘nieuwe stijl’, 147-146 v.C. (J. Elsen, 63/342)

- Vz. In een parelring, Athena-Parthenos met Korintische helm, versierd met een gevleugelde Pegasus, kijkt naar rechts.
- Kz. Uil staat op een liggende amfora, legende: A – Θ E / ANTI – OXO / KAPA / IXΟΣ / MEN / AN, op de amfora I, onder de kruik ME, in het rechterveld een olifant naar rechts, dit alles omgeven door een olijfkrans.

‘De uil’ had gedurende 400 jaar een prominente plaats in het antieke monetaire gebeuren om te verdwijnen toen het Romeinse Rijk het Griekse territorium opslokte. Griekenland bleef dan een deel van het Byzantijnse Rijk tot Constantinopel viel onder het beleg van de kruisvaarders in 1202. Nadien werden ze door de Turken onder de Ottomaanse vlag geschaard toen dezen in 1453 op hun beurt Constantinopel innamen. Pas na een revolutie tegen de Turken (1821-1827) werd in 1833 de monarchie geïnstalleerd en begon de nieuwe Griekse staat aan een nationale muntslag. Na de militaire junta van 1967-1974 kreeg het de naam van Elliniki Dimokratia (Griekse Republiek) en verscheen Athena in 1978 weer op een 100 drachmenbankbiljet. Als beschermster van kunsten en wetenschappen werd de godin, samen met haar uiltje, door verwante organisaties dankbaar op hun medaille-uitgiftes geplaatst. Nu, meer dan 2000 jaar later, prijkt de ‘Athene noctua’ opnieuw op een munt.

Toen de E.U.¹⁴ besliste dat Europa moest streven naar een gemeenschappelijke munt gingen de 12 staten, aangesloten bij de E.M.U.¹⁵, op zoek naar nieuwe beeltenissen om op hun euro’s te plaatsen. In Griekenland selecteerde een werkgroep van technische deskundigen en kunstenaars in mei 2000 een aantal onderwerpen. De minister van Economische Zaken en Financiën en de president van de Griekse Centrale Bank maakten daaruit een definitieve keuze. De winnende ontwerpen zijn van de hand van beeldhouwer Georges Stamatopoulos, toen reeds verbonden als medewerker in de drukkerij van de Nationale Bank. Elk van de acht munten heeft een eigen ontwerp. Voor de 1 euromunt koos de kunstenaar voor de eens zo roemrijke uil van Athene.

schaal 2/1

dik en heeft een 3-maal onderbroken fijne karteling. De buitenste rand weegt 3,79 g, heeft een legering van nikkelmessing en is geel van kleur. Het hart is wit, weegt 3,71 g en is drielaags: kopernikkel, nikkel, kopernikkel. Als de munt in Finland is geslagen, staat de letter S (Suomi) op het sterretje op de 6 u-positie. Als de letter ontbreekt werd de munt in Griekenland zelf geslagen. Athene?

Binnen een zogenaamde ‘incuse’ staat de uil naar rechts met het hoofd in vooraanzicht, links de olijftwijg met 2 blaadjes, een bes en het halve maantje, rechts de waarde aanduiding 1 ΕΥΡΩ, Bovenaan staat het muntteken: de Anthemion, een bloemvormig ornament uit de oudheid. Onder het cijfer 1 ligt nog de A van het originele opschrift verscholen. In de onderste rand van de incuse laat de chefgraveur zijn initialen achter: ΓΣ (GS). Rondom staan 12 sterren die de aangesloten landen symboliseren met onderaan het jaartal waarin de munt werd geslagen. De munt weegt 7,5 g en heeft een diameter van 23,25 mm. De rand is 2,33 mm

Noten

- 1 Het wiel was het symbool van de familie der Alcmaeoniden, een geslacht van hoog aanzien in het oude Athene waartoe o.m. Clisthenes, Pericles en Alcibiades behoorden, allen tegenstanders van de tirannen.
- 2 Gorgon, een schrikwekkend mythologisch monster, meestal afgebeeld met uitstekende tong.
- 3 Triskelis, een swastika van 3 lopende benen, een oud zonnrad-symbool.
- 4 De vroegste munten hebben vaak nog maar één voorstelling, alleen op de voorzijde; de ‘tekening’ op de keerzijde vertoont meestal een onregelmatig patroon. Oorspronkelijk was dit de afdruk van de drevel waarmee het muntplaatje op het aambeeld werd vastgehouden tijdens het slaan.
- 5 Chalkis en Eretria lagen op het nabije Euboeia, een eiland dat een intens maritiem handelsverkeer onderhield met Attica.
- 6 demos = volk, kratos = kracht.
- 7 Themistocles (525-449) Atheense politieke leider en briljante aanvoerder, leidde de Griekse troepen naar een beslissende overwinning tegen het machtige Perzische leger in de slag bij Salamis (480 v.C.).
- 8 De Peloponnesische Oorlog tegen Sparta en haar bondgenoten, 431-404 v.C., waarin Athene uiteindelijk het onderspit zou delven.
- 9 1 talent = 60 minai = 6000 drachmen (= 25,8 kg zilver).
- 10 Archont, de hoogste van 9 stadsmagistraten in de oude Atheense democratie. Callias, Athens staatsman, eervolle aanvoerder in de slag bij Marathon en succesrijke atleet op de antieke Olympische Spelen.
- 11 Economisch-monetaire wet van de Engelse financiële expert sir Thomas Gresham (1519-1579): ‘bad money drives out the good’.
- 12 De satraap was een, door de Perzische koning aangestelde gouverneur-stadhouder om over een deel van zijn immens rijk te regeren. Hij kon meestal een eigen beleid voeren maar bleef rekenschap verschuldigd aan de koning.
- 13 Griffioen, een fabeldier met kop, vleugels en poten van een arend en het achterlijf van een leeuw, het symbool van kracht.
- 14 In 1995 besloten de 11 Europese leiders in Madrid tot de invoering van de euro. Op 1 jan 2001 kwam Griekenland, als 12de lidstaat, erbij.

¹⁵ De Economische en Monetaire Unie, begon in juli 1990 met een eerste fase die Europa moest voorbereiden op de invoering van een gemeenschappelijke munt.

Bibliografie

David Sear, *Greek Coins and their values, vol. 1*, Londen 1978.

Barclay V. Head, *Historia Numorum*, Londen 1977.

John Anthony, *Collecting Greek Coins*, Londen 1983.

G.K. Jenkins, *Ancient Greek Coins*, Fribourg (Zwitserland) 1972.

Barclay Head, *A catalogue of the Greek Coins in the British Museum, Attica-Megaris-Aegina*, Bologna 1963.

Dr. J.P.A. van der Vin, *Het geld van Grieken en Romeinen*, Leuven 1984.

De geschiedenis doorheen munten en medailles, 15 jaar werkzaamheden van de Cercle d'Etudes Numismatiques, Brussel 1980.

Rudy Dillen